

PODRUŽNICA GOSPODARSKOGA DRUŠTVA U ĐURĐEVCU 1891. - 1907.

*B*udući se đurđevečko područje do 1871. nalazilo pod upravom vojne vlasti, odnosno Vojne granice, normalno je da je ona vodila brigu i o gospodarstvu. Potaknuta osnivanjem Hrvatsko-slavonskoga gospodarskog društva 1841. u Zagrebu i vojna vlast se s časnicima i podčasnicima odlučila priključiti zajedničkom radu. Zajedno sa svećenicima i učiteljima bili su prvi na krajiškom području koji su počeli raditi na unapređivanju poljoprivrede, kao i samo Društvo preko Gospodarskog lista koji je ubrzo počeo izlaziti. Do kraja 1842. već je bilo učlanjeno četrdesetak novih članova s područja đurđevečke pukovnije, a među njima je bila i istoimena općina, kao jedan od osnivača. Budući da u Đurđevcu još nije bilo podružnice, Đurđevčani su djelovali preko one u Bjelovaru koja je pokrivala područje đurđevečke pukovnije čije je sjedište također bilo u Bjelovaru. Među prvim članovima su bili Mihajlo Begović, isluženi kaplar; Nikola Degoricija, satnik; Todor Dragičević, isluženi stražmeštar; Petar Ferencić, strojobravar; Nikola Filipović od Fillipsberga, natporučnik; Karlo Fischer, major; Franjo Gnedt, upravni natporučnik; Karlo barun Gramont, major; Mihajlo Hergović, stražmešter; Juraj Ivandia, lugar; Franjo Kovačević, upravni praktikant; Franjo Milinković, župnik u Đurđevcu; Antun Pauli, upravni poručnik; Aleksio Petres, oberstar; Franjo Poštuvančić, župnik u Kozarevcu; Franjo Rusan, natporučnik; Ivan Saiković, bivši kaplar; Josip Schneider, upravni natporučnik; Josip Španić, župnik u Virju; Rajmondo Tarbuk, satnik; Mato Živko, učitelj; Nikola Belovitić, upravni potporučnik; Juraj Carević, naporučnik; Mihajlo Gusi, licitar; Tomo Jandrić, učitelj; Stjepan Kosier, natporučnik; Karlo Kotzy, natporučnik; Josip Lovашen, šumski nadzornik; Adam Matosović, upravni potporučnik; Ladislav Pisačić, natporučnik; Vasil Svraka, upravni natporučnik; Andria Turčić, stražmešter i Frederik Walter, poručnik.

Iz popisa prezimena je vidljivo, da su pojedini časnici bili Đurđevčani, no to ne znači da su i službovali u Đurđevcu, jer su kao pripadnici Đurđevečke pukovnije mogli biti i u nekom drugom mjestu, pa čak i u Bjelovaru. Stoga je njihov broj bio malen da bi mogli bitno utjecati na razvoj gospodarstva samoga Đurđevca. Njihov rad ipak je zapažen, iako im je mogućnost djelovanja bila ograničena, jer je cjelokupno gospodarstvo bilo podvrgnuto vojnim potrebama. No, to ne znači da napretka nije bilo. Jedan od najzaslužnijih bio je Vatroslav pl. Čivić¹, zapovjednik đurđevečke pukovnije. Za vrijeme njegovog službovanja (1852.-1859.) ipak je bilo nekih rezultata; sagrađena je tvrda cesta od Virovitice do Glogovca koja je prolazila kroz Đurđevac, a počeli su i prvi radovi na isušivanju okolnih močvara. Bili su to veoma bitni zahvati koji su prometno još bolje povezali ovaj dio Podravine s civilnom Hrvatskom i stvorili uvjete za širenje kvalitetnih obradivih površina i pašnjaka. Graničarima je omogućeno biranje narodnih zastupnika kao predstavnika graničnog područja u hrvatskom Saboru koji će se također moći boriti za gospodarski razvoj kraja. Otvaranjem Gospodarsko-šumarskog učilišta u Križevcima 1860. omogućeno je školovanje mladića s tog

područja koji su 1862. poslani u Križevce na pohađanje ratarske škole. Đurđevečka pukovnija odredila je njih šestoricu. Svima su omogućene stipendije u iznosu od 120 forinti za stan, hranu i učila, kao i dodatak od 40 forinti za odjeću. Mladići su morali biti stari 16 godina, snažni, zdravi, moralni, vješti u čitanju, pisanju i računanju te da su se dotad kod kuće bavili poljoprivredom. U obzir su dolazili samo oni koji su uskoro trebali postati kućegospodari, tj. da su najstariji od braće. Nakon svršenog školovanja vlast ih je namjestila po kapetanijama kao podčasnike da pripomognu svojim znanjem.² Svemu su pridonosili i putujući učitelji koji su obilazili seljake i podučavali ih svim gospodarskim granama, a rezultat toga je bilo i pojavljivanje pojedinaca na gospodarskim izložbama. Bilo je to već na onoj održanoj 18. kolovoza 1864. godine u Zagrebu.

Najviše je izložitelja bilo iz civilne Hrvatske, no nisu izostali ni oni iz graničnog područja. Među njima našla su se i dva Đurđevčana - Slavoljub Nöthig, koji je dobio srebrnu kolajnu za izložene konje i Brenard Pollak s brončanom kolajnom za izlaganje na odjelu ruda, šumskih plodina i tesarskih tvorevina. Nöthig je izložio i crno vino iz 1860. i 1863., kao i vlastito pivo. Budući da je njegova obitelj imala veliku gostionicu i svratište u Đurđevcu, bilo je normalno da je u njoj bila i prava ponuda pića. U Đurđevcu se već tada, a vjerojatno i prije moglo popiti kvalitetno domaće pivo. Isto tako su bili i poznati uzgajivači konja. Naravno da su oba bili veleposjednici, jer su oni bili jedini koji su se bavili naprednijim gospodarenjem. Bili su to uglavnom umirovljeni viši časnici i poneki bogatiji obrtnik koji su ostali tu živjeti, budući da su imali mogućnost doći do zemlje. Običan seljak bio je daleko od kakvog naprednog i racionalnog rada na zemlji i sa stokom, ali je bio itekako sit vojne stege i željan boljitka.³

Nastojanjem Ilirca Ferde Rusana, koji se zanimao i za gospodarstvo, osnovana je u Virju 17. studena 1867. Gospodarska bratovština, prva na području đurđevečke pukovnije, nakon bjelovarske. Otišavši nešto ranije u časničku mirovinu Rusan se bacio na okupljanje istomišljenika, pa je razgovarao i sa skupštinarom Gjijetom iz Đurđevca. Silno oduševljen ovom idejom ovaj mu je za početak odmah ponudio pomoć od 50 filira. Dokaz je to da je i u Đurđevcu bilo naprednih pojedinaca, no đurđevečka podružnica neće biti osnovana još dobrih dvadesetak godina. Bratovština je, kao i sve pod vojnom vlašću, trebala raditi prema naredbama i odobrenim pravilima. Vojna vlast je otegnula odobravanje pravila čak do kolovoza iduće godine s namjerom da obeshrabri osnivače, jer nije trpjela pojavu civilnih struktura na svojem području, iako je bila željna gospodarskog napretka.⁴

Nakon razvojačenja 1871., sada već bivše granično područje, bilo je spremno i željno za potpuni napredak. Đurđevečko je područje i dalje spadalo pod djelokrug bjelovarske podružnice. Tako su nove vlasti organizirale ophodnje putujućih učitelja i sastanke sa veleposjednicima i seljacima na kojima su ih podučavali i upućivali unapređivanju poljoprivredne proizvodnje. Veliku ulogu u tome imalo je Gospodarsko društvo koje je organiziralo jedan takav sastanak i u Đurđevcu, koji je održan 6. lipnja 1877. Na put je krenuo učitelj vinogradarstva Adalbert Štriga i tadašnji glavni urednik Gospodarskog lista Gustav Vichodil. Sastanak je održan u prostorijama đurđevečke čitaonice, otvorio ga je župan i predsjednik bjelovarske gospodarske podružnice gosp. F. Reizner. Nakon Štrigina predavanja svi su sudionici, na čelu sa načelnikom đurđevečke općine, krenuli u obližnji Čepelovec gdje su posjetili vinograd majora Petra von Trezića. Stekavši velike zasluge u bitki kod Solferina (1859.) Trezić je dobio titulu viteza i taj posjed. Uz poveći vinograd, u kojem su najviše bile zastupljene sorte rajnska graševina, burgundac i kadarka, major je posjedovao vilu, odnosno dvorac

Barnagor⁵ (građena između 1862. i 1867.), koji se tu i danas nalazi. Tu se održao praktični dio prilikom kojeg se razvila vrlo živa rasprava. U izvještaju Gospodarskom listu Vichodil je naznačio da su svi pozorno pratili predavanje koje je bilo vrlo jednostavno i lako shvatljivo tako da ga je razumio i obični puk. Sutradan su bili u Pitomači, odnosno vinorodnom Aršanju.⁶

Naravno da je razvojačenje ovog područja 1871. itekako omogućilo znatniji razvoj gospodarstva, no inicijativa za osnivanje podružnice došla je odista kasno. Dogodilo se to tek 15. siječnja 1891. kada je osnovana kotarska gospodarska podružnica u Đurđevcu. Osnivačka skupština održana je u prijedopodnevnim satima u dvorani gostionice Josipa Nöthiga, đurđevečkog veleposjednika. Iako je taj dan bilo hladno skupilo se mnoštvo mjesne inteligencije i seljaka s područja cijelog đurđevečkog kotara, točnije 131 osoba. Skupštinu je otvorio kotarski predstojnik dr. Milan Brezinščak⁷, a govorio je i župnik Josip Banješ⁸. Oba su izabrana, prvi za predsjednika, drugi za potpredsjednika podružnice, a za članove upravnog odbora Josip Nöthig, s 80 glasova, odvjetnik Andrija Peršić⁹, sa 67, veleposjednik Stevo Đorđević sa 63, učitelji Ivan Topolčić¹⁰ i Ivo Topolovčan s po 62 te kotarski pristav Ivan Starčević s 59 glasova. Za tajnika je izabran Ivan Topolčić, tada školski ravnatelj, a za blagajnika Peršić. Tom se prilikom, odmah plativši članarinu, učlanilo 67 članova prvog i 64 člana drugog razreda.¹¹ Članovi podružnice bili su i iz drugih mjesta đurđevečkoga kotara.

Podružnica je krenula s aktivnim radom tako da su već na prvoj, proljetnoj skupštini održana dva praktična predavanja, a članovima je podijeljeno sjeme djeteline i ruskog suncokreta. Vjerojatno je tada i odlučeno da se u rujnu te godine sudjeluje na jubilarnoj gospodarskoj izložbi u Zagrebu na 50. godišnjicu Gospodarskoga društva, jer je na skupštini sakupljeno 200 forinti za sudjelovanje. Na izložbi su trebali zajednički nastupiti svi izlagači s područja kotara jer se u izvješću napominje da virovska bratovština nije pomogla nijednom forintom.¹²

Utemeljena đurđevečka podružnica, jedna od njih 52 koliko ih je djelovalo u Hrvatskoj, odmah je imala prvi nastup, sudjelovanjem na izložbi. Budući je Ivan Nöthig bio poznati uzgajivač konja, potrudio se da iz Đurđevca i bliže okolice odu na izložbu vrsni konji po kojima je đurđevečki kraj bio poznat. On sam je za nagrađivanje konjogojaca darovao 10 dukata u zlatu, a bio je i član ocjenjivačke komisije za stočarstvo. U komisiji za ocjenjivanje vune, pamuka, lana, konoplje i njihovih proizvoda, bio je izabran poznati đurđevečki "farbar" Josip Gjiketa.¹³ Iz Đurđevca su sudjelovali sljedeći izlagatelji:¹⁴ **III. odsjek** (razni poljoprivredni proizvodi) - Martin Peršić, Josip Pintarić, Anka i Milan Poljak, Đuro Bobovčan, Đuro Ferenčić, Martin Ivandija, Mato Jozek, Đuro Kelić, Josip Kendelić, Mijo Lovišen, Jozo Martinčić, Mato Matkov, Đuro Peršić, Mijo Toplak i Stjepan Topolčić; **IV. odsjek** (kućni obrt): Martin Dolenčić, medjed, tintarnica s ladicom, soljenka, svijećnjak, čupa i putrica (lončarski proizvodi); Bara Kovačić, 50 metara domaće platna; Ivan Ognančević, maslenjak, čupa, medjed, cvijetnjak i tintarnica (lončarski proizvodi); Josip i Marija Pintarić, luster i stolnjak od koštica; Franjo Quinz, razne obojane tkanine; Bara Sivoš, pamučno platno i ručnik; Milan Žagi, kolovrat; Stjepan Dokuš, ormar; Šandor Hegedić, čilim; Tina Hirschler, stolnjak; Sidonija Hirschler, platnena košuljica; Janko Jakupčić, baril; Mato Kožar, preslica; Anka Poljak, krevetno pokrivalo, uzorci različitog platna; Milan Poljak, preslica, stolić, vezovaki (opanci pleteni od lika); Stjepan Robotić, baril; Mato Ružić, lula; Bolto Stankovec, preslica; Martin Starčević, izuvač; **V. odsjek** (vinogradarstvo i pivničarstvo): Martin Peršić, tropica; Josip Korlin, kadarka; Josip Nöthig, rakija iz 1890.; Đuro Predragović, bijelo i crno vino iz 1887.; Martin Starčević, vinova loza u pijesku; Josip Zrelec, razna vina; **VI. odsjek** (voćarstvo): Milan Poljak, ulje od tikvinih koštica; Bara Premec,

dvije vrste orahovog ulja; **VII. odsjek** (pčelarstvo): Martin Starčević, košnica posebne konstrukcije; **XII. odsjek** (gospodarski obrt): Gejza Singer, okovana kola; Samuel Braun, grablje, lopate, vile; Martin Peršić, par vejača i vila; Milan Poljak, domaći sapun; Rozalija Premec, domaći sapun; Anka Poljak, laneno povjesmo; **XV. odsjek** (gospodarska obuka): Stjepan Dokuš, model podravske kuće; Ivan Ognančević, model đurđevečke crkve, tri modela peći; Anka i Milan Poljak, preko 40 uzoraka tkanja tzv. dvoličnom pokrpticom; Pučka škola, nacrt školskog vrta; **XVI. odsjek** (izložci pučkih škola): Milan i Anka Poljak, više vrsta lanenog platna, dvojnici za blazine, jastuci, vreće, laneno povjesmo, devet klekanih čipki od crne vune i bijelog pamuka, parta stara preko 90 godina, preslica i stolić s narodnim mozaikom, šest vretena, vezovaki, grablje s gibljivim zupcima, izrezbareni nož, žlice i vilice, razne pisanice; Pučka škola, 50 ušitaka za jastučnice, kačkane pruge za krevetne pokrivače i rublje, haljenci, kapice, kačkani stolnjak, razne pletene čarape, natikače, rupci, 40 ručnika vezenih domaćom pokrpticom i pisamcem i opačicom, 24 polke, 6 stolnjaka, oltarnik, plahta, pregača, stolni prostirač, šupljikanih 40 pruga, dva jastučića, veliki rubac i rukavi, 12 šivanih uzornika, šest oplećaka i dvije roquete; **XVIII. odsjek** (prostonarodna glasila, fotografije i starine): Josip i Marija Pintarić, razne slike izrađene sjemenjem; Milan Poljak, slika kralja s grbovima zemalja krune Sv. Stjepana od sjemenja; **XX. odsjek** (rudarstvo): Emanuel i Samuel Braun, ugljen; Martin Dolenčić, kilogram zemlje; Ivan Ognančević, kilogram lončarske zemlje; Martin Peršić, dvije vrste lignita iz rudnika "Bilo" u Kozarevcu; Martin Starčević, dravski i bunarski pijesak.

Najviše uspjeha imali su uzgajivači konja koji su se vratili kući sa brojnim nagradama. Na izložbi konja od 14. do 16. rujna bio je nagradni fond od 170 dukata, a u đurđevečki kotar otišlo je čak 120 dukata. Prve dvije i najveće nagrade za trogodišnje pastuhe otišle su u Virje. Osvojili su ih Ante Cik (20 dukata) i Štefo Šignjar (10 dukata). Ostale nagrade su dobili: Ignac Švedek iz Kalinovca za oplemenjenu kobilu 20 dukata, Đuro Ferenčić iz Đurđevca za kobilu sa ždrebetom također 20 dukata, Josip Kendelić iz Đurđevca za kobile plemenite pasmine sa ždrebetom 10 dukata, a Đurđevčani Stjepan Kendelić i Đuro Matijašić za kobile plemenite pasmine bez ždrebeta po jedan dukat.¹⁵

Gospodarske izložbe sve više su se počele održavati i na lokalnoj razini, pa je tako i Đurđevac došao na red. Dozvolom vlade početkom 1893. đurđevečka je podružnica dobila priliku organizirati dotad prvu takvu izložbu u Đurđevcu. Odmah se prihvatila posla i organizacije izložbe, pa nije izostala ni pomoć vlasti. Vlada je dala 500 forinti potpore te još 600 za nagrade izlagačima. Pridružila se i đurđevečka općina sa 100 forinti pomoći. Svoj doprinos dali su i Đurđevčani koji su se odazvali u velikom broju, davši preko 500 ručnih i 300 voznih težaka. Organiziranju izložbe priskočili su i učitelji od kojih je svaki bio zadužen za određeni dio izložbenog prostora.

Glavni dio izložbe održan je u Starom gradu, pa se za tu priliku trebalo posebno urediti samo dvorište i prostor do tvrđave koji je zarastao korovom i bio je pun jama sa smećem. Samog uređenja prihvatili su se učitelji, supružnici Anka i Milan Poljak¹⁶. Međutim, Milan je iznenada primio poziv za vojnu vježbu u Karlovcu, pa ga je zamijenio Ivan Maletić, učitelj iz Budrovca. Cijelo dvorište je očišćeno, nasipano zemljom i zasijano travom, a u središnjem prostoru Poljakova je cvijećem aranžirala veliki grb Hrvatske, Dalmacije i Ugarske. Maletić je sam uredio spilju od čepelovečkoga šljunka i trajno zasadio 25 najboljih trogodišnjih cijepova iz školskoga vrta u Budrovcu.

Uređenje unutar tvrđave povjereno je tajniku Topolčiću uz pripomoć Maletića, a za izložbenu dekoraciju pobrinule su se časne sestre.¹⁷ Đurđevčani su posudili stolove iz svojih kuća. Potrebne

police napravili su stolari za malu cijenu, dok su kutije za žito naručene u Ljubićevoj tiskari u Virju. Put od crkve prema Starom gradu trobojnicama je ukrasio gosp. Reseider, privatni inženjer koji je nadgledao iskop obližnjih kanala. Za sajmište, gdje je održana izložba stoke, bio je zadužen Martin Markač, član podružnice.

Budući da se za izložbu znalo na početku godine, pripreme i organizacija na vrijeme se napravila. Cjelokupnim poslom rukovodio je kotarski predstojnik Brezinščak. Prije izložbe padala je kiša i malo zabrinula organizatore, no sljedeći dan osvanuo je bez oblaka. Tog dana, 26. rujna, sve je bilo spremno. U popodnevним satima u Đurđevac je stigao izaslanik visoke kraljevske zemaljske vlasti Josip Eugen Tomić, savjetnik u vladi, u pratnji tajnika Gospodarskog društva Franje Kuralta. Odsjeli su u stanu kotarskog predstojnika u zgradi kapetanije, a organizirana je i svečana večera sa svim mjesnim uglednicima i vatrogasno društvo predvođeno vojvodom. Pozdravni govor održao je Ferdo Brenner ml., pohvalivši predstojnika Brezinščaka za sav napor i trud u pripremi izložbe. Cijeli je Đurđevac bio obasjan i rasvijetljen bakljama koje su priredile časne sestre.

U zoru 27. rujna Đurđevčane su probudili pucnjevi iz *moždara* (mužara)¹⁸ i zvonjava s pozivom na sv. misu. Misu je služio župnik Banješ uz asistenciju dvaju đurđevčkih kapelana Galovića i Cerovskog, a prisustvovali su joj svi uzvanici. Crkva je bila puna, a mladež je pjevala uz pratnju orguljaša Josipa Kolara. Poslije toga se svečana povorka uputila prema Starom gradu gdje ih je dočekala limena glazba iz Virja. Na kuli je dominirao veliki natpis: "Bog, vjera, dom - slava podružnici i M. Brezinščaku." Povorka je zastala pred ulazom u dvorište gdje je ispred slavoluka Brezinščak pozdravio vladinog izaslanika i goste, među kojima su bili kanonik Schnapp, ravnatelj gospodarskog učilišta u Križevcima gosp. Pexider i tajnik mu profesor Lenarčić, predstavnik Bjelovarsko-križevačke županije gosp. Žigrović, predsjednik bjelovarske gospodarske podružnice dr. Stučić i tajnik Doić, predsjednik koprivničke podružnice barun Ožegović s tajnikom Kirarom te predstavnik virovske bratovštine prečasni Josip Hiter. Nakon toga Tomić je otvorio izložbu ovim riječima: "Premda je vaša podružnica tek tri godine u životu, vidi se, koliko je napredna i marljiva, dočim je priredila ovu izložbu. A da ću na toj izložbi vidjeti lijep napredak Podravine, o tome sam osvjedočen. Otvaram dakle ovu izložbu!" Na to je mnoštvo zaorilo s poklikom "Živio!", a glazba je zaszvirala "kraljevku". Tada su svečani gosti i ostali nazočni krenuli u razgledanje izložbe.

Cijelo dvorište pretvoreno je u prekrasan vrt sa zasađenim cvijećem i vočkama iz školskih vrtova u Đurđevcu i Budrovcu te američkom lozom iz zemaljskog vinograda. S lijeve strane slavoluka bio je podignut paviljon s restoranom, a desno uz stari zid smješten je pčelinjak sagrađen od dasaka i pokriven slamom. U njem je bilo lijepih košnica, no pčelari su izvukli deblji kraj, pogotovo oni iz udaljenijih mjesta. Naime, zbog lošeg vremena prije nekoliko dana, mnoge su im pčele postradale jer su putovali iz Kozarevca, Pitomače i Grabrovnice. Neki su čak i odustali od puta, ali ih je većina ipak došla, pogotovo jer je to bila prva takva izložba u ovom kraju, pa nisu htjeli propustiti priliku. Svoje košnice izložili su župnik Juraj Forko, jedan od najboljih pčelara u Podravini, s dvije košnice zvane "džiržonke", učitelj Jakob Golubić (oba iz Kozarevca) s "amerikankom", Luka Mikšić iz Pitomače s dvije "džiržonke" i jednom domaćom košnicom, a s jednom Andro Dent iz Grabrovnice koja mu je putom cijela stradala. To je bila najveća košnica tako da ju je jedan čovjek jedva mogao podignuti. Svakako je dobro prošao jedan đurđevčki licitar koji je za malu svotu novca kupio krasan med. Blaž Tišljarić, učitelj iz Kloštra, izložio je svoju "džiržonku", Lovrak iz Sirove Katalene prepravljenu "Doičevu" košnicu, a iz Đurđevca predstavio se Tomo Jalžabetić s velikom

“Berlepšovom” i mjernik Martin Starčević sa svojim košnicama. Učitelj Franjo Španić nije izložio nijednu košnicu, iako je bio ugledan pčelar u Đurđevcu. U dijelu dvorišta bila je izložena perad. Sidonija Brezinščak pokazala je kokoši (houdon i brahma), Stjepan Đorđević ml. iz Pitomače izložio je guske i patke, dr. Harapin brahma kokoši i golubove, a Sofija Sidnaj iz Đurđevca kokoši patuljaste pasmine. Najviše zanimanja privukli su paunovi gosp. Prinkea¹⁹ iz Kalinovca. Uz perad su postavljeni i poljoprivredni strojevi pojedinih seljaka te oni u vlasništvu podružnice. Zanimljiv je bio ručni mlin za kukuruz kojeg je izradio Đuro Špoljar iz Kalinovca, kao dobar izum, premda jednostavno napravljen. U veži unutar tvrđave izložbeni prostor uredio je Emanuel Braun izloživši lignit iz kozarevačkog rudnika kojeg je prodavao za pokretanje parnih strojeva u podravskim mlinovima, a koristilo ga je i lokalno stanovništvo za ogrjev.²⁰ Tada je u rudniku radilo osam rudara u jami dugoj 500 metara. Slojevi lignita bili su debeli 1,5 do 2 metra.

Na katu su bile četiri dvorane. U prvaj je izloženo povrće, cvijeće, svila, čahure svilca, med, vosak, pčelarski alat, ukuhano voće, šljivovica i slanina. Tu su izlagali: časne sestre Milosrdnice, Đurđevac: *velika bundeva, krastavci, paprika, rajčica i vijenac orijaškog luka crvenca*; Đuro Predragović, umirovljeni kapetan, Đurđevac: *četiri vrste krumpira, više staklenki ljute paprike, tri vrste zelja, kelj, velika cvjetača i dvije vrste korabe*; Marija Jančijev, Đurđevac: *veliki kupus, crveni kupus, luk orijaški crvenac, pastrnjak, mrkva i salata glavatica*; August Maletić, Đurđevac: *dvije boce pekmeza, četiri vrste krumpira (od toga dvije vrste “ruževca”), luk imperijal i njemački crveni, kupus turopoljski, kupus rani erdutski tvrde glave, šećerna repa, veliki pastrnjak, mrkva crvena, žuta duga i dvije vrste “sremkinje”*; Đuro Đorđević, veleposjednik, Pitomača: *tri golema suncokreta promjera 60-80 cm, tri velike glave kupusa i četiri vrste krumpira*; Josip Tomec, Virje: *crveni orijaški luk, dvije velike glave kupusa, crveni kupus, dvije vrste korabice, kranjska i šećerna repa*; Juraj Forko, župnik, Kozarevac: *veliki kupus, burak, kranjska repa, peršun, mrkva, pastrnjak, dvije vrste korabice i tri velika suncokreta*; Pietro Quala, Kalinovac: *više vrsta krumpira*; Milka Modec, učiteljica, Virje: *salata “štrbka”, veliki poriluk, cikla, bijela i crvena ljetna rotkvica, kupus, više vrsti paprike i krumpira i bundeve za ukuhavanje*; Jozefina Maitz, Đurđevac: *jedan snop sirka, orijaški celer debeo kao guščje jaje, mrkva, peršun, korabica, cikla, rotkvica, kelj, kupus i više vrsta krumpira*; Barica Luketić, Budrovac: *tri krastavca do sada nevidene duljine i korabica engleska ogromna*; Julija Majer, Đurđevac: *dvije velike bundeve, više vrsta krumpira, nešto povrća, veliki kukuruz (Pferdezahn), debele glave kupusa i više vrsta ljute i slatke paprike*; Andrija pl. Salaj, učitelj, Hampovica: *dvije goleme šećerne repe do 6 kg teške, povrće i više vrsta krumpira*; Mato Galjer, učitelj, Sesevete: *ukrasni grah, luk crvenac, bijeli luk dalmatinski orijaški, žuta, bijela i crvena mrkva, pastrnjak, celer, kupus, kelj, blitva, burak i više vrsta krumpira*; Rikardo Filipašić, učitelj, Sesevete: *vijenac crvenog luka orijaškog, crvena mrkva, bijela debela, duga za uzgoj svinja, više vrsta krumpira i dva orijaška suncokreta*; Franjo Janaček: *lijepo povrće*; Imbro Fičko, općinski načelnik, Sesevete: *dvije ogromne turkinje sremkinje, veliki suncokret promjera 70 cm, ogromni burak*; Mato Dautanec, Kalinovac: *burak, blitva, korabica engleska golema*; Mara Burlic, Đurđevac: *jedan lonac cvijeća*; Sidonija pl. Brezinščak, Đurđevac: *ogromna bundeva za kuhanje, patlidžani zasađeni u loncu, korabica, kupus, krumpir i cvijećem uređen jedan kut dvorane*; Marija Zrelec, Đurđevac: *više vrsta paprike, luk crvenac orijaš, golemi kupus, cikla, bundeva, korabica i više vrsta krumpira*; Marica Horduk, Virje: *dvije goleme glave kupusa, repa kranjska i burak*; Ervin Ervinger: *jedna glava kupusa i tri orijaške repe turnips po 5-6 kg*; Marko Topolčić, Đurđevac: *tri velike glave kupusa*; Ernestina Topolčić, Đurđevac: *kupus, cikla, mrkva i više vrsta krumpira*; Josip Banješ,

župnik, Đurđevac: *kupus, cikla, lubenica, kukuruz, više vrsta paprike i krumpir*; Josip Došlin: *boca sjemena talijanskog radića*; Rozalija Premec, Đurđevac: *11 boca ukuhanog voća (breskve, višnje, kruške), više vrsta pekmeza, boca orahovog ulja i golema korabica u zemlji*.

U dvorani posebno je bio zanimljiv vijenac crvenog luka jednog seljaka iz Dinjevca. Zapazio ga je gosp. Kuralt, potvrdivši da nikad dosad nije vidio tako debeo luk i pohvalio seljaka rekavši mu da je zaista zasjenio i Turopoljce koji su bili poznati uzgajivači luka. Čahure svilca su izložili: Stjepan Beluhan, Đuro Franjić i Štefo Predragović iz Otrovanca, Mara Topolovčan iz Kloštra, Ljudevit Luketić iz Suhe Katalene, Franjo Šklebek i Franjo Dent iz Črešnjevice, Josip Boronjec iz Grabrovnice te Präger i Štajskal iz Kozarevca. Jednu vrstu svile donesla je Terezija Slukan iz Kloštra, Rade Vojnović iz Črešnjevice svilu "Rohseide", a posebno je zapažena obojana svila u nekoliko boja. Mijo Brumec iz Peteranca izložio je zdjelu saća sa djevičanskim medom, četiri krasne slanine potrbušine i jedan veliki kotač voska debelog osam centimetara. Zatim, Luka Mikšić iz Pitomače bocu meda i zdjelu saća s medom, Đuro Capo iz Kloštra bocu meda, Tomo Miholjančan iz Otrovanca jedan okvir sa saćama, Josip Kendelić iz Đurđevca bocu šljivovice, Josip Forko iz Kozarevca bocu meda od cvijeta heljde, dva okvira meda sa saćama, jednu skupocjenu vrcaljku, pčelarski rog, cjedilo i ostali alat. Đurđevčan Josip Korlin donio je bocu šljivovice (18 gradi jaka), a učitelj Mijo Zrelec iz Sirove Katalene također bocu šljivovice od 21 grada.

U drugoj dvorani je bila zajednička izložba đurđevečke podružnice podravskih mlinova te kozarevečkog župnika Forka. Podružnica se predstavila svojim žitaricama, krumpirom, kruškama i jabukama, dok je župnik pokazao žito koje je prikupio iz cijelog Kozarevca. Vlasnici mlinova su ovom prilikom izložili proizvode iz svojih pogona, razne vrste brašna, ali i žito koje su mljeli. Pažnju je privukao Đurđevčan Emanuel Braun pecivom od brašna iz svog mlina. Izlagali su još Brennerov i Hirschlerov paromlin iz Đurđevca te Götz i Dorner iz Črešnjevice. Na zidu je bio izvješten higrografički zemljovid Bjelovarsko-križevačke županije s ucrtanom kanalizacijom koja je dotad bila provedena u močvarama oko Đurđevca. Predočeno je sijeno s močvarnih livada kakvo je nekad bilo, i ono nakon prokapanja i isušivanja kanala. Na drugom je zidu učiteljica Poljak uredila malu izložbu narodnih motiva u nošnjama i ručnom radu. Lijep prikaz životinjskog svijeta Podravine je priredio Rade pl. Rukavina, šumar Imovinske općine đurđevečke. Smjestio ga je u jedan kut dvorane gdje je na zid stavio natpis: "Fauna Podravine". Ispod njega je visio par srnećih rogova, a nešto niže još dva izrazito velika para. Potom jastreb kokošar, kobac ptičar i škanjac mišar. Uz zid je postavljen veliki stol popunjen mahovinom, šašom i trskom a prikazane su bile guska glogovnjača, ronac orač, patka pupčanica, fazan i eja strnarica. Na dvije patke vrebala je velika divlja mačka.²¹ Na južnom zidu Đurđevčan Ivo Kundačić (17 g. star) izložio je drveni oltar rezbaren običnim nožem, kojem su se divili posjetitelji. Svi su se složili da bi dječaka trebalo poslati u obrtnu rezbarsku školu, jer bi bila šteta da propadne takav talent. Do oltara predstavljeni su tlocrti školskih vrtova s područja đurđevečkog kotara. Glavno mjesto je zauzimao tlocrt školskog vrta i cjepiljnika Opće pučke škole u Đurđevcu zajedno sa diplomom iz zemaljske izložbe u Zagrebu održanoj 1891. godine.

Treću dvoranu su zauzeli veleposjednici sa svojim proizvodima. Najljepšu postavu priredio je veleposjednik Götz iz Pitomače, razno žito, grah, kelj, korabicu, burak i papriku. Izlagali su Andrija Peršić, Martin Markač i Mihovil Katulić iz Đurđevca, Šandor Prinke iz Križnice, a braća Babić su uz ostale proizvode ponudili razna alkoholna pića i višnjevac bez šećera iz svog prodajnog asortimana. Đurđevčan Jakov Deutsch pokazao je svoja ulja, bundevino, suncokretovo, laneno i ulje od

borovnice, a doktor Harazim krumpir ruževac i neke druge proizvode. Njegova supruga Ada donesla je 40 vrsta graha, dok je na cijeloj izložbi bilo preko 300 vrsta. Veleposjednik Stjepan Đorđević iz Pitomače jedini je izlagao smjestivši se u manjoj zasebnoj prostoriji sa žitaricama (osobito lijepa zob), više vrsta krumpira, raznim voćem, grožđem, suncokretom, bundevama, ciklom, rakijom, vinom i burakom.

Četvrtu su dvoranu izložitelji popunili voćem i grožđem. Zbog lošeg stanja u vinogradarstvu zbog epidemija filoksera i peronospora, grožđa je na izložbi bilo veoma malo. Jedino se zemaljski loznjak u Đurđevcu predstavio s brojnom ponudom, braničevkom, merlotom, talijanskom i rajnskom graševinom, klenovkom modrom i sivom, kao i američkim sortama. Svojim grožđem, s tri rali velikog vinograda, posebno se istaknuo Vjekoslav Ambrošić iz Sedlarice. Bio je jedan od najboljih vinogradara u svom kraju, dobro je uzgajao lozu, redovito prskao, a nasad mu je bio zdrav. Na njegovim policama bilo je plavca, domaće beline, lipovine, bijelog kozjaka, kršćine (slankamenke), dviju vrsta plemenke, šipelina, ovničeka i muškata. Ostali izlagači bili su: Josip Zrelec, umirovljeni kapetan, Đurđevac: grožđe, breskve; Petar Zrelec, umirovljeni vojni liječnik, Đurđevac: grožđe, breskve; Mijo Zrelec, učitelj, Sirova Katalena: grožđe, dunje, jabuke; Ivan i Eduard Nöthig, Đurđevac: grožđe, breskve; Ernestina Topolčić, Đurđevac: grožđe i razno voće; Mijo Tomec, učitelj, Virje: jabuke i razno voće; Otokar Zobundija, učitelj, Virje: jabuke i razno voće; Milka Modec, učiteljica, Virje; Milan Stojdel, Virje: jabuke i razno voće; Petar Ljubić, Virje; Marica Hordak, Virje; braća Babić, Virje; Ante pl. Salaj, učitelj, Hampovica: jabuke i razno voće; Jelisava i Ilija Rizner, Šemovci: jabuke i ostalo voće; Franjo Španić, učitelj, Đurđevac; Martin Barešević, Đurđevac; Dora Zubić, Čepelovac: oskoruše, orasi i razno voće; Mijo Dordić i Đuro Pavleković, Kozarevac; Andrija Peršić, Đurđevac: breskve, dunje i razno voće; Roza Premec, Đurđevac: orasi; Dora Burlic, Đurđevac: orasi, suhe šljive; Franjo Plesec, Dinjevac: suhe šljive; Mato Matkov, Đurđevac: oskoruše; Leontija Belajec: oskoruše; Josip Banješ, župnik, Đurđevac; August Maletić i Marija Jančilo, Đurđevac: lubenice.

Sajmište, sa stočarskom izložbom, bilo je cijelo popunjeno. Uzgajivači su dotjerali oko 200 goveda, preko 850 konja, dvadesetak domaćih plemenitih bikova te nekoliko volova. Svinja je bilo veoma malo, dok su s ovcama došli samo dvojica. Krave su bile uglavnom podolske pasmine te one križane s pincgavskim i mölthalskim bikovima. Najljepši su bili konji, a među njima je bilo i vrijednih preko 1.000 forinti. Ocjenjivačka komisija ipak je za dio konja dala određene primjedbe. Najviše je prigovorila izobličenju plemenitih rasa, a uzrok tome navela je prerani pripust neplemenitim pastusima i zgurenost konja zbog kratke staje i niskih jasala. U sastavu komisije bili su umirovljeni pukovnik Kolibaš kao predsjednik, a satnik Durman, pitomački veleposjednik Dragutin Götz i Đuro Forko, Mijo Matunci i Marko Markač kao članovi. Konjogojcima je komisija podijelila nagrada u vrijednosti od 59 carskih dukata te 10 zlatnih i 40 srebrnih i mjedenih diploma. Komisiju za ocjenjivanje goveda činili su predsjednik Milan Brezinščak te članovi Dragutin Götz i Šandor Prinke kao predstavnici zemaljske Vlade, Franjo Kuralt u ime Gospodarskog društva iz Zagreba, i Stevo Đorđević i Marko Markač, predstavnici podružnice. Nagrađeno je 76 seljaka, diplomama, novcem, a nagrade je dobilo i pet bikova. U fondu za nagrade, osim onih podijeljenih za konje, bilo je još 280 kruna namijenjenih za goveda, 50 za svinje, 20 kruna za ovce, diplome i 5 dukata dar narodnog zastupnika i odvjetnika Nikole pl. Crnkovića.

Cijela izložba protekla je u najboljem redu i bila je vrlo posjećena, uglavnom od strane posjetitelja s

područja županije. Tajnik Kuralt, u izvješću u Gospodarskom listu, konstatirao je da dosad ni na jednoj izložbi nije bilo toliko izlagača, niti je igdje vidio boljeg žita nego u Đurđevcu. Nakon što su gosti pregledali izložbu i podijelili nagrade, uputili su se u Nöthigovu gostionicu gdje je bio priređen svečani ručak za 81 osobu, a navečer je sve završilo uz muziku i ples. Izložbu je popratio i županijski tisak, a pogotovo Gospodarski list u povećem članku (najvjerojatnije ga je napisao tajnik Kuralt), no prava je šteta što nije opširnije napisan članak o stočarskom dijelu izložbe. Iz nekog razloga je izostao.²²

Početak prosinca 1891. održana je sjednica upravnog odbora na kojoj je odlučeno o smjernicama društva za iduću godinu. Odlučeno je da se za Đurđevac nabavi čistokrvna podolska pasmina za rasplod kako bi se spasila podolska podravska stoka koja je križanjem zadnjih dvadesetak godina skoro nestala. To je bila i želja Vlade koja je odlučila u tome pomoći zajedno sa središnjicom Društva u Zagrebu. Pored stoke, odlučeno je da se nabavi i plemenita perad koja bi se uzgajala na konacima. Predloženo je i da se osnuje i podružnički rasadnik.

Sljedeća skupština održana je 9. prosinca, na kojoj je raspravljano o proračunu za sljedeću godinu. Slijedom odluka upravnog odbora u planu je bila nabava dva podolska bika, junice mölthalske pasmine, dva trijera²³, jedne vjetrenjače²⁴, nekoliko tisuća komada američke loze, sjeme lucerne kao i nekoliko univerzalnih željeznih plugova. O stočarstvu i voćarstvu govorio je Slavoljub Sivoš, učitelj iz Šemovaca, a razgovaralo se i o iskustvima i saznanjima koja su stekli izlagači i ostali posjetitelji Jubilarne gospodarske izložbe u Zagrebu koja je održana u povodu 50. obljetnice djelovanja gospodarskoga društva. Do kraja godine podružnici je pristupilo 14 novih članova. Kao predstavnici podružnice za glavnu skupštinu Gospodarskog društva izabrani su predsjednik Brezinščak i Stjepan Đorđević. Skupština je održana 28. siječnja 1892. u Zagrebu, a na dnevnom redu je bio i đurđevečki loznjak za koji se Vlada obvezala da će ga urediti o svom trošku.²⁵

U samo godinu dana ostvaren je veliki napredak u radu, pa ni rezultati nisu izostali. Nije ni čudo što se na proljetnoj godišnjoj skupštini 1892. skupilo oko stotinu ljudi, i to uglavnom seljaka koji su istinski pokazali veliki interes i samim svojim prisustvom. Podružnici je pristupilo, u odnosu na prošlogodišnju osnivačku skupštinu, novih 50 članova. S prikupljanjem članarine nije bilo nikakvih problema, što se može pripisati mjesnim učiteljima koji su posao revno obavili. Od prošlogodišnjeg prihoda od 300 forinti, ostalo je još samo 27 forinta. Prisutni su obaviješteni da je stigao trijer vrijedan 150 forinti, a nabavljeno je i 150 kilograma sjemena djeteline koje je podijeljeno članstvu. Predloženo je da se nabavi sjeme i drugih trava. Naročito je bilo svečano kad su na skupštini uručene medalje i diplome izlagateljima gospodarske izložbe u Zagrebu.²⁶

Sama podružnica djelovala je za područje cijelog kotara, osim djelomično u Virju²⁷, pa je odlučeno da se skupštine i sastanci imaju održavati i izvan Đurđevca. Cilj je bio dati priliku i mogućnost i ostalom seljaštvu iz kotara da se upozna s novostima u poljoprivredi. Stoga je održan 9. travnja 1892. i jedan sastanak u Kloštru Podravskom na kojem je bilo prisutno preko 80 ljudi. Zbog privatnih problema nisu bili nazočni predsjednik i tajnik, stoga je sastanak vodio blagajnik Peršić, a zapisnik učitelj Poljak. Glavna diskusija vodila se o oranju na široke slogove, a u čijoj su raspravi sudjelovali gospoda Bartol, koji je vodio predavanje te Peršić, Đorđević, Lončar i drugi. Zaključeno je da se mora orati 12-18 cm dubine, i da se zatraži od vlade da kupi plugove ogrtače za kukuruz kako bi uštedjeli velik broj težaka. Zanimljiv je bio i Poljakov nastup kad je govorio o ruskom suncokretu i kravskoj repi. Svima je pokazao zrnje suncokreta, njegovo ulje i brašno, a isto tako i repu pomiješanu

s kukuruzom i sječkom, pa im dao na znanje da je to izvrsna hrana za krave muzare. Seljacima je opisao način uzgajanja repe, a demonstrirao je novu alatku - *kosalin*²⁸, kojim se usitnjavala repa ili krumpir. Poljak je na kraju izlaganja jasno uputio molbu kotarskoj oblasti da zabranu ispaše produži do jeseni, jer je stoci bilo dozvoljeno pasti po strništima pa je tom prilikom uništavala zasijani kukuruz za silažu i krmno bilje koje su počeli sijati napredniji seljaci. Svi prisutni su podržali ovaj prijedlog bodreći i samog Poljaka. Bilo je riječi i o cijenama veterinarskih usluga, a kotarskoj oblasti je upućena molba da se uvede sjetva suncokreta u školske vrtove. Na kraju sastanka Poljak je podijelio sjeme suncokreta i repe u vrijednosti od 10 forinta, obećavši da će idući put donesti sjeme crnozrnoga kineskog sirka i podučiti ih kako se od njega prave četke i metle.²⁹ U srpnju iduće godine sličan se skup održao u Virju, gdje je u vrtu gospodarske bratovštine održana izvanredna skupština na kojoj je bilo riječi o prskanju loze, a biran je i marvogojski odbor.³⁰

U prosincu 1892. održana je sjednica upravnog odbora Društva na kojoj je čitan i prijedlog đurđevčke podružnice u vezi nabave čistokrvnih bikova. Podružnica se žalila da pojedine seoske općine kupuju bikove bez posredovanja stručnjaka i da kod kupoprodaja često dolazi do različitih malverzacija uslijed čega se dobiju nekvalitetni bikovi. Dat je prijedlog da se donese odredba kojom bi se zabranilo kupovanje bikova i junica bez posredovanja veterinara.³¹

Proljetna skupština održana 16. ožujka 1893. okupila je tristotinjak članova. Poljak je održao predavanje o cijepljenju američke loze a prihvaćen je prijedlog da se cijepljenje sljedeći put demonstrira u vinogradu ili rasadniku. To se dogodilo na spomenutom skupu u Virju. Na skupštini je bio nazočan i gosp. Babić, zastupnik tvrtke "Mayfahrt" iz Beča, koji je nazočnima govorio o prskalici tipa "Siphonia".³²

Predavanje Jose Katušića obilježilo je proljetnu skupštinu 1894. Govorio je o obnavljanju vinograda zaraženih peronosporom. Preporučio je seljacima prskanje modrom galicom te upozorio na one koji ju nisu htjeli koristiti misleći da je to kakva *coprija*. Ujedno su odvrćali ostale govoreći da će zaraza otići kako je i došla. Upozorio je i na one koji nisu miješali vapno i galicu u pravilnom omjeru dok su prskanje, ako je bilo prisilno, obavljali samo protrčavši trsjem. Bilo je predloženo da se u tu svrhu osnuje vinogradarska udruga u kojoj bi bili prisiljeni biti svi vlasnici vinograda.³³

Glavna proljetna skupština 1895. održana je 28. veljače, a bilo je prisutno 326 od ukupno 336 članova društva. Održana su tri predavanja: o sijanju djeteline (M. Poljak), uzgoju krmnog bilja (T. Jalžabetić) i oranju na slogove (Stjepan Štefanov, učitelj i ravnatelj škole u Virju). Smatrajući da seljake treba više i bolje podučiti predloženo je da glavni odbor Društva uputi molbu Društvu sv. Jeronima da u svoja izdanja, kao što je "Danica", uvrsti čim više gospodarskih članaka i da bar jednom godišnje izdaju brošuru ili knjigu o gospodarstvu. Na kraju je prihvaćen prijedlog Jalžabetića da se kupe junice mólthalske pasmine, a članovima koji su platili članarinu poklonjeno je sjeme djeteline i krumpira.³⁴ Nadalje, izvješća u Gospodarskom listu govore da je podružnica 1901. nabavila strojeva u vrijednosti od 900 kruna, a naručeni su cijepovi i sjeme. Na proljetnoj skupštini 1902., podijeljeni su cijepovi voćaka i sjeme djeteline, ali samo onima koji su dali narudžbe. Plaćali su tri četvrtine cijene.³⁵ Pojavili su se i prvi problemi. Središnjica je u svojim dopisima ukazivala na neredovitu uplatu članarine, a da bi potaknula podružnice na uplatu odredila je da svaka mora do kraja ožujka uplatiti svu članarinu svojih članova prvoga, i polovicu članarine članova drugoga razreda. U tom bi slučaju podružnica mogla zadržati drugu polovicu. Bilo je nesporazuma i oko podjele kalendara jer neki nisu dolazili na jesenske skupštine kako bi izbjegli plaćanje članarine, a

tražili su da im ga drugi donesu. Podružnica je pak prakticala podjelu na ruke kako ne bi morala plaćati poštarinu. Na jesenskoj skupštini priređeno je predavanje o pčelarstvu Augusta Katara, upravitelja škole u Šandrovcu i povjerenika pčelarskog društva u Zagrebu.³⁶ Poučno predavanje o stočarstvu priredio je veterinar Koloman Bijelić na proljetnoj skupštini 17. ožujka 1904., a na istoj slijedeće godine Poljak je govorio o lošim gospodarskim prilikama kod seljaka. Na skupštinama su se zainteresirani članovi mogli upisati za kupovinu sjemena, sumpora i modre galice i to po sniženoj cijeni, jer je ostatak išao na račun središnjice.³⁷

Sve skupštine i sastanci podružnice održavali su se nedjeljama prijepodne u devet ili deset sati, u već spomenutoj dvorani gostionice Josipa Nöthiga³⁸ te nekoliko puta u gostionici Mije Maitza, pa i u dječjačkoj školi. Pozivi za glavne skupštine objavljeni su i u Gospodarskom listu. Tako je objavljen poziv za skupštinu koja se trebala održati 19. ožujka 1896. s početkom u 10 sati. Bilo je predviđeno predavanje o uzgoju burgundske repe i podjela sjemena.³⁹ Uobičajeni dnevni red glavne skupštine izgledao je ovako⁴⁰: 1. Pozdrav predsjednika; 2. Čitanje zapisnika s prošle skupštine, kao i važnijih dopisa; 3. Pretres proračuna za prošlu godinu; 4. Izbor dvojice delegata za glavnu skupštinu društva u Zagrebu; 5. Prijedlozi; 6. Ubiranje dužne članarine i upis novih članova.

Broj članstva rastao je iz godine u godinu, s time da su seljački članovi bili u većini, i plaćali članarinu II. razreda 2 kune godišnje. Broj članova I. razreda (godišnja članarina 6 kruna) smanjivao se, a razlog bi bio u njihovom prelasku u II. razred gdje je članarina bila manja ili smanjenom interesu inteligencije i imućnijih za članstvo, jer su skoro svi primali i čitali gospodarski tisak i brošure. Postojali su i članovi utemeljitelji koji su trebali platiti jednom zauvijek 100 kruna. Članarina se ubirala na svim sastancima, a oni koji su uplatili obavezno su dobivali sjeme lucerne besplatno. Svaki utemeljitelj i član I. razreda dobivao je Gospodarski list, a član II. razreda "Seoski gospodar". Svi su godišnje primili i "Zadrukar", kalendar društva. Budući da je bilo dosta članova iz Pitomače i okolnih sela zastupao ih je kod podružnice njihov povjerenik kojeg su sami birali.⁴¹

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
I. razred	67	67	46	35	29	25	21	21	18	19
II. razred	64	150	259	346	325	434	471	471	514	445
	1901.	1902.	1903.	1904.	1905.	1906.				
I. razred	20	21	19	15	13	12				
II.razred	553	432	404	617	547	532				

Tablica 1. Broj članova đurđevečke podružnice Gospodarskog društva 1891.-1906. (Gospodarski list, Zagreb)

Milan Brezinščak, kotarski predstojnik obavljao je dužnost predsjednika podružnice do kraja 1897. kada je otišao na službu u Ivanec. Drugi i posljednji predsjednik bio je odvjetnik Andrija Peršić. Učitelj Topolčić tajnički posao je obavljao do listopada 1902. kada odlazi u mirovinu. Sljedeće četiri godine za tajnika je izabran učitelj Milan Poljak. Poljaku, kao jednom od najaktivnijih članova, možemo zahvaliti i povremeno izvještavanje za Gospodarski list o radu podružnice i gospodarstvu na đurđevečkom području. Većina članaka u listu je nepotpisano, no vjerujem da su svi Poljakovi. Isto se odnosi i na one u županijskom tisku. Spomenut ću jedan zanimljiv izvještaj iz 1893. o stanju

vinograda đurđevečkog područja s naglaskom na veliku zarazu filoksera i peronospore. U njemu iznosi svoja vlastita iskustva iz Ozlja, gdje je učiteljvao od 1884. do 1887. i dobro se upoznao s ovakvim zarazama. Ovdašnje seljake upozoravao je na veliku opasnost za njihove vinograde za koje je predvidio da će opstati još kojih 5-6 godina. Nepovjerljivi i neuki seljaci digli su ruke od vinograda pa je Poljak na kraju izvještaja predložio da sve podružnice nastoje osnovati vinogradarske udruge preko kojih bi seljake upoznao sa stvarnim stanjem i potrebnim mjerama. Na kraju iznosi da takva postoji u đurđevečkoj podružnici, ali ne djeluje.⁴²

Podružnica je nabavljala, ali i besplatno dobivala razno sjemenje, rasplodnu stoku i poljoprivredne strojeve koji su seljacima bili nedostupni zbog novca. Strojeve je podružnica iznajmljivala po određenoj cijeni (10-12 novčića; trijer 5 novčića po vreći). Stoga je Gospodarsko društvo iz Zagreba đurđevečkoj podružnici, u prvih deset godina njenog djelovanja, poklonila preko 1.800 kg sjemena lucerne (najviše od svih podružnica), 100 kg sjemena burgundske repe, tri trijera, tri vjetrenjače, jedne drljače za livadu, dvije prskalice, 12 bikova belanske pasmine i tri čistokrvna nerasta. Od državnih subvencija dobila je 200 kg sjemena lucerne, dva nerasta suffolk pasmine i jedan trijer, dok je vlada dala 250 kg lucerne, dva belanska rasplodna bika, jedan trijer i drljače. Početkom 20. stoljeća mogla se preko podružnice naručiti razna roba: umjetna gnojiva (Tomasova drozga, mineralni superfosfat, kainit, amonijeva sumporno-kisela sol, sadra), vinogradarske potrepštine (modra galica, liko, sumpor, gumice za cijepljenje, prskalice tipa "Austria", sumporače), razno sjeme (banatski kukuruz, pšenica i raž, zob), posije, slatko sijeno, zobenu slamu, jestivi krumpir ruževac, krumpir bijeli, razne strojeve (čelični plugovi, livadne brane, ručne sječkare s dva noža, sječkare s bubnjem sa četiri noža, sječkare za repu, runilice za kukuruz s vjetrenjačom).⁴³

Svake godine podružnicu su na glavnoj skupštini Gospodarskog društva u Zagrebu predstavljala po dva člana, a jedan od njih je u nekoliko navrata bio i Tomo Jalžabetić, kasnije pristaša HSS-a, podpredsjednik i prvi seljak član stranke, koji je zalaganjem i radom bio vrlo aktivan u podružnici te bio jedan od malobrojnih mladih seljaka koji su se pridružili inteligenciji. Podružnicu je prvi put predstavljao na glavnoj skupštini održanoj 23. siječnja 1896. u Zagrebu, na kojoj se posebno založio za pčelare, žaleći se da sitni trgovci od njih kupuju med za male novce jer nemaju nikakve konkurencije. Tražio je da Društvo pomogne i posreduje u pronalaženju velikih kupaca koji bi otkupljivali sav med, i da se u općinama osnuju uzorni pčelinjaci u koje bi se uveo nov, napredniji način pčelarenja, u kojem bi se i školska mladež mogla učiti.⁴⁴ Na sljedećoj skupštini 1897. pokazao je istupom da se, osim za gospodarstvo, borio i za najsiromašnijeg seljaka. Potužio se da vlada oskudica ogrjevnog drva kod onih seljaka čiji je posjed manji od propisanog minimuma, a ako nedozvoljeno sijeku u imovinskoj šumi tada ih se globi i zatvara. Predložio je da vlada dotični zakon promijeni da svaki seljak može dobiti drva, a da se ona određuju prema količini njegovog zemljišta.⁴⁵ Iako je predavao seljacima, naišao je na određene nepoznanice radi kojih je 1899. pisao Gospodarskom listu u rubrici za čitatelje gdje je tražio pomoć kod pravljenja jabučnog octa.⁴⁶ Iste godine javio se i člankom u kojem je predstavio svoj vinograd, sortiment i iskustva u prikraćivanju loze, a i preporučio je plemenku bijelu koju je kupio kod Gospodarskog društva u Zagrebu.⁴⁷ Andrija Peršić, jedan od skupštinara, na skupštini održanoj 25. siječnja 1900. predložio je da se moli Vlada da o svom trošku nabavi cjepivo za svinje koje se pokazalo veoma dobrim. Smatrao je da seljaštvo nema novca, a naveo je slučaj kada je u jednom kotarskom selu uginulo preko 3.000 svinja.⁴⁸

Nakon uspješnih desetak godina rada podružnica je zapala u krizu, a naizgled je jedna zakonska

odredba bila povod za prestanak rada. Zakon je zahtijevao da se do kraja 1907. Gospodarsko društvo i podružnice pretvore u središnju zadrugu, odnosno zadrugu. Dok je većina ostalih podružnica to učinila, đurđevečka je odugovlačila od jeseni 1905. pa do kraja 1907., iako je na jesenskoj skupštini 1905. donesena odluka o preustroju. Međutim, niti jedna skupština u tom vremenu nije održana jer nije bio nazočan dovoljan broj članstva. Budući da je zakonski rok bio na isteku predsjednik Peršić je uputio članstvu poziv za novu skupštinu koja se trebala održati 14. studenog, i to županijskim novinama i Gospodarskim listom. Bila je to odlučujuća skupština koja se, nije održala, pa je i sama podružnica prema sili zakona prestala postojati. Vjerojatno je jedan od razloga tako naglog prestanka rada podružnice bio udio od 10 kruna koji je trebao platiti svaki član buduće zadruge. Bila je to ipak prijašnja petogodišnja članarina II. razreda, a takvih je članova bilo daleko najviše. To se članstvo, po svemu sudeći, opredijelilo za seljačku zadrugu u kojoj su taj novac mogli uložiti i štednjom se domoći zajma.⁴⁹

Po svemu sudeći, Jalžabetić je već prije napustio đurđevečku podružnicu Gospodarskog društva jer se nije mogao domoći rukovodeće pozicije koje su držali pripadnici mjesne inteligencije i veleposjednici. Smatram da oni jednostavno nisu htjeli prepustiti podružnicu u njegove ruke, iako im se on nametao svojim radom, znanjem i sposobnošću. Ipak je on za njih bio običan seljak. Istodobno se Jalžabetić već priklonio zadrugarstvu koje je nudilo novac u vidu zajmova za osiromašeno seljaštvo. Na tom polju je pokazao znanje i sposobnost, pa je s nekolicinom istomišljenika osnovao Hrvatsku seljačku zadrugu u Đurđevcu 1901. i raširio zadrugarstvo po cijeloj đurđevečkoj Podravini.

ZAKLJUČAK

U đurđevečkom kraju, kao i u ostalim djelovima graničnog područja koji su bili pod vojnom vlašću, prevladavala je ekstenzivna poljoprivredna proizvodnja, a seljaci su živjeli pod vojnom stegom bez ikakve mogućnosti samostalnog odlučivanja. Tako je i gospodarstvo bilo podvrgnuto isključivo vojnim potrebama, no kako je vrijeme odmicalo potreba postojanja takvog ustrojstva dolazila je u pitanje. Na poticaj Gospodarskog društva u Zagrebu, koje je osnovano 1841., počele su se širom hrvatskih krajeva pod civilnom vlašću osnivati podružnice. To nije moglo zaobići ni Vojnu granicu pa su pojedini Đurđevčani djelovali u bjelovarskoj podružnici. I takva podružnica bila je pod vojnom kontrolom pa je i napredak bio ograničen. Pomaka je očito bilo jer su vojne vlasti gradile tvrde ceste, počele sa isušivanjem đurđevečkih močvara, a slale su i prve učenike u gospodarsku školu u Križevce. Nakon razvojačenja i uspostave civilne vlasti Gospodarsko je društvo imalo utjecaj i na ovom prostoru. Bližio se kraj 19. stoljeća, kada je došlo do intenziviranja poljoprivredne proizvodnje, do uvođenja novih tehnologija, sorata raznih kultura, pasmina stoke i poljoprivrednih strojeva. Đurđevečka podružnica osnovana je možda i kasno (1891.), dok je u to vrijeme djelovalo već pedesetak podružnica širom Hrvatske. Očito da dotad u Đurđevcu nije bilo pojedinaca koji bi mogli pokrenuti osnivanje. Učinjeno je to dolaskom Milana Brezinščaka, novog kotarskog predstojnika, koji je pokrenuo mjesnu inteligenciju. Nova podružnica je prvenstveno seljacima pružala savjete putem raznovrsnih gospodarskih predavanja, poklanjala podosta sjemenja i omogućavala korištenje raznih strojeva te rasplodnih bikova i nerasta, ali ne i unosila svježi novac u obliku zajmova. Djelovala je dobro i učinkovito na razvoj poljoprivrede i stočarstva đurđevečkog kraja i bila dobra priprema za uvođenje zadrugarstva koje se pokrenulo početkom idućeg stoljeća. Rad podružnice

prekinut je već 1907. prilikom preustroja društva u zadrugu, budući da nije u zakonskom roku obavila pretvorbu. Premda je bila kratkoga vijeka odigrala je veoma važnu ulogu u razvoju đurđevačkoga gospodarstva.

Bilješke:

1. Čivić pl. Rohr (Vatroslav) Ignjat (Zagreb, 5. VI. 1804. - Graz, 23. III. 1865.) Diplomirao pravo u Zagrebu (1833.) i estetiku i pravno-političke znanosti u Grazu (1826.). Službovao je kod Ogulinske, Slunjske i Brodske pukovnije, a nakon odlaska u Karlovac postaje 1859. brigadnim generalom. Zapovijednik Đurđevačke pukovnije (od 1852.). Istaknuo se u ratu protiv Turaka 1836. i u Jelačićevoj kampanji protiv Mađara 1848. Pisao je basne i pripovijetke. Izdao tri zbirke u Karlovcu. Jedna od njih je Basne i kratke pripovesti od različitih klasičkih spisateljah...(1844.), koja se zadržala kao dugogodišnja školska lektira. Njegove basne drže prvom hrvatskom ilustriranom knjigom (grafike A. N. Laupreta i J. Kniszeke, tisak I. N. Prettnera). Za vrijeme njegovog službovanja građena je od 1852. do 1859. cesta Virovitica-Koprivnica, a zaslužan je za početak prvih radova na kopanju kanala radi isušivanja močvarnog zemljišta. Prema njemu je kanal koji teče kroz Đurđevac dobio ime - Čivićevac.
2. Gospodarski list, glasilo Hrvatsko-slavonskoga gospodarskog društva, Zagreb, br. 41., 10. X. 1861. (dalje Gospodarski list)
3. Marko BEDIĆ, Zapisi iz gospodarskoga života đurđevačkoga kraja tijekom 19. stoljeća, u :Đurđevački zbornik, Đurđevac 1996., str. 180.-184.; Mira KOLAR DIMITRIJEVIĆ, Ferdo Rusan 1810. - 1879. od vojnika do ilirskog pučkog pjesnika te nositelja prosvjetiteljskog i gospodarskog života Podravine, Samobor 2004., str. 288.
4. Josip LJUBIĆ, Gospodarska bratovština, u; Virje na razmeđu stoljeća, zbornik I., Virje 1981., str. 23.; Mira KOLAR DIMITRIJEVIĆ, Ferdo Rusan 1810.-1879., Samobor 2004., str. 290.
5. Tomislav ĐURIĆ/Dragutin FELETAR, Stari gradovi, dvorci i crkve sjeverozapadne Hrvatske, Koprivnica 1992., str. 233 i 234.
6. Gospodarski list, br. 12., 15. VI. 1877.
7. Milan Brezinačak, pravnik (Hum na Sutli, 22. V. 1858. - Zagreb, 7. IV. 1917.) Gimnaziju i pravni studij završio u Zagrebu, gdje je 1882. doktorirao pravo. Godine 1881. zaposlio se u upravnoj službi u Svetom Križu, zatim u Grubišnom Polju, Đurđevcu, Ivancu, Zlataru, a 1904. je imenovan županijskim tajnikom u Požezi. Bio je vladin tajnik (1908.), podžupan Varaždinske županije (1909.), od 1912. voditelj upravnog odsjeka Zemaljske vlade, pri kojoj je od 1913. savjetnik, a od 1914. banski savjetnik. U vladinom odjelu za unutrašnje poslove radio je na uređenju upravne judikature u Hrvatskoj i Slavoniji. Sudjelovao je i u izradbi više zakonskih osnova te provedbenih propisa za Zakon o uređenju općina i trgovišta te u pripremi njegovih izmjena. Na sličnim vladinim dužnostima radio je u Virovitici, Osijeku i Zemunu. Pisao je stručne članke i rasprave iz upravnog prava i praktične uprave, te o upravnom postupku.
8. Josip Banješ, svećenik (30. VI. 1826, Varaždin - 19. X. 1908, Đurđevac), vicearhidakon crkvenog kotara đurđevačkog i začasni kanonik. Bio je kapelan u Hrašćini, Štefanju i Rači odakle je 1860. godine otišao za vojnog svećenika. U Raču se vrać kao privremeni upravitelj župe, ubrzo preuzima istu ulogu u Topolovcu, da bi 1863. godine postao župnikom u Velikom Grđevcu. Tu je službovao deset godina, a odatle se seli u Miholjanec. Nakon smrti đurđevačkog župnika Petra Zubanova 1881. godine stigao je za župnika u Đurđevac. Godinama je predsjedavao školskim odborom, a zaslužan je i za osnivanje pobožnih bratovština. Bio je cijenjen i uvažavan od Đurđevčana. Izabran je predsjednika Društva svećenika klanjalaca na njihovom kongresu u Zagrebu 1900. godine.
9. Peršić Andrija (rod. 18. IX. 1861.) Pravnik i državni odvjetnik; od 1895. javni bilježnik u Đurđevcu, županijski zastupnik (1892.-1898.), predsjednik (1897.-1907.), podpredsjednik i blagajnik podružnice Gospodarskog društva (osn. 1891.), načelnik općine 1907., odbornik mjesnog i kotarskog odbora Narodnog vijeća 1911.-1918.; član Matice hrvatske. Bio član zemaljskog izložbenog odbora na milenijskoj izložbi u Budimpešti (1894.). Zanimao se za gospodarstvo te održavao mještanima mnoga gospodarska predavanja. Oženio u Zagrebu Vjeru rođ. Smrekar.
10. Topolčić Ivan (rod. 1841.) Učitelj; došao na službu 1872. iz Trnovitice (prije bio učitelj u Čazmi i Križu) te u Đurđevcu proveo pune 32 godine. Za četrdeset godina učiteljskog staža 10. listopada 1899. nagrađen počasnom kolajnom. S radom prestao 7. svibnja 1901. zbog bolesti. Umirovljen je 5. ožujka 1902. godine. Bio je dugogodišnji ravnatelj (1875.-1900.) škole kao i prvi tajnik podružnice Gospodarskog društva (1891.-listopad 1902.) gdje je bio vrlo aktivan. Godine 1860. oženio je Ernestinu Baruškin (rod. 1848.) te s njome imao dva sina i tri kćeri: Franju, Reginu Dragutina, Olgu i Ernestinu.
11. Gospodarski list, br. 4., 20. II. 1891.
12. Tjednik bjelovarsko-križevački, Bjelovar, br. 5., V.12. 1891. (dalje Tjednik)
13. M. BEDIĆ, n.dj, str. 186; Gospodarski list, br. 3., V. 2. 1891. i br. 11., 5. VI. 1891.
14. Izložbeni katalog Gospodarsko-šumarske izložbe u Zagrebu 1891. godine, uredio Stjepan Ugarković
15. Tjednik, br. 49., 26. IX. 1891.
16. Poljak (Milan) Emilijan (rod. 1863.) Učitelj, došao u Đurđevac na početku školske godine 1887/88. Prije toga obavljao je učiteljsku službu u Ozlju (1884.-1887.). Na radnom mjestu upoznaje učiteljicu Anku Šostarec (13. I. 1855.-29. VIII. 1916.) te iduće godine postaje đurđevački zet. Imali su dvoje djece, Ankicu (19. III. 1892.) i Stjepana. Njegovom nesebičnom radu u školi treba pridodati aktivnosti i na društvenom planu. Kao jedan od suosnivača podružnice Gospodarskoga društva u Đurđevcu dao je velik i doprinos razvoju ondašnjeg gospodarstva. Tajnik podružnice 1907. Priredio je bezbroj raznih stručnih poljoprivrednih predavanja u Đurđevcu, ali i u obližnjim mjestima. Na taj način je tadašnjim seljacima približio nova saznanja o poljoprivrednoj proizvodnji te tako pridonio

općem razvoju i unapređenju poljoprivrede. Svojim zapažanjima i savjetima javljao se u "Gospodarskom listu" i županijskim novinama gdje je objavio desetak članaka o stanju poljoprivrede na đurđevačkom području. U nekoliko članaka pisao je i o đurđevačkom školstvu u bjelovarskoj "Nezavisnosti". Član upravnog odbora (1891.- listopad 1902.). i blagajnik (listopad 1902.-1907.) podružnice Gospodarskoga društva. Ujedno je od 1894. bio i povjerenik Matice hrvatske za Đurđevac i član ravnateljstva "Zadruga za uzajamnu pomoć" (osn. 1897.). Bio je omiljen i cijenjen kod đurđevačkog puka.

17. U Đurđevcu je 1892. godine počela djelovati djevojačka škola koju su vodile časne sestre Milosrdnice, Lina Ježek i Vilanova Grgić; Školska spomnica niže pučke škole (1880. - 1915.)
18. U to vrijeme pucnjava iz mužara bila je sastavni dio svih većih svečanosti i proslava, od Božića i ostalih vjerskih blagdana, pa do civilnih svečanosti, odnosno dočeka kakvih uvaženih gostiju, kao što je bio dolazak bana Khuena Hedervarya 8. svibnja 1891. godine. Pucanjem su se bavili članovi obrtničkih zadruga koji su pucali i kod misa službenih na dane njihovih zaštitnika (sv. Florijan), na Tijelovo i za Đurđevo, kad je bilo glavno proštenje u Đurđevcu.
19. O Šandoru Prinkeu izvještavao je Gospodarski list u više brojeva u kojima se navodi da je iz Kalinovca, a u drugom slučaju iz Križnice. Zasižno je riječ o dvama autorima tekstova od kojih je jedan dao krivi podatak. Osobno nisam utvrdio gdje je prebivao Prinke, stoga u tekstu navodim podatke kakvi stoje u pojedinim brojevima Gospodarskog lista.
20. Te godine je samo u Đurđevcu bilo pet mlinova. Svi su oni, pa tako i ostali u Podravini, bili pokretani parnim strojevima na ugljen. Najveći mlin je bio u vlasništvu obitelji Braun (najbogatija židovska obitelj u Đurđevcu), Eduard Nöthig je osnovao mlin Podravina d.d., jedan zajednički su imali Valent Hodalić i braća Kovačić, dok su svoje mlinove imali Šandor Hirschler i Ferdinand Brenner, ugledni đurđevački trgovac.
21. Danas je divlja mačka vrlo rijetka na području cijele Hrvatske, dok je u podravskim šumama obitavala do kraja 19. stoljeća. Zanimljivo je da su ondašnji lovci, prema županijskom izvještaju za 1895. godinu, na području đurđevačkog kotara ubili 54 divlje mačke.
22. Tjednik, br. 48., 30. V. 1893.; Gospodarski list, br. 20., 20. X. 1893.; Izvještaj Županije Bjelovarsko-križevačke za 1893.
23. Trijer je bio stroj za čišćenje žita namijenjenog za sjetvu koji je odvajao sitna, kržljava i polomljena zrna, sjeme raznog korova kao i ostale nečistoće.
24. Vjetrenjača ili veternica, kako su je ljudi zvali, je bio stroj za vjetrenje žita i graha od pljeve, komadića biljaka, mahuna, zemlje i ostalih nečistoća.
25. Gospodarski list, br. 27., 5. XII. 1891.; br. 2., 21. I. 1892.; br. 3., 5. II. 1892.; Tjednik, br. 5., 5. XII. 1891.; br. 6., 12. XII. 1891.
26. Tjednik, br. 20., 19. III. 1892.
27. U Virju je djelovala Gospodarska bratovština osnovana 17. studenog 1867. godine. Josip LJUBIĆ, Gospodarska bratovština, u: Virje na razmeđu stoljeća, zbornik I., Virje 1981., str. 23.
28. Kosalin je sječivo u obliku slova S u koje je bilo usađeno držalo tako da se repa mogla kosati, odnosno usitnjavati, stojeći. Repa se kosala na kakvoj ograđenoj drvenoj podlozi ili u kutiji sklepanoj od dasaka.
29. Gospodarski list, br. 10., 20. V. 1892.
30. Gospodarski list, br. 12., 20. VI. 1893.
31. Gospodarski list, br. 28., 20. XII. 1892.
32. Tjednik, br. 22., 1. VII. 1893.
33. Gospodarski list, br. 8., 20. IV. 1894.
34. Podravac, list za gospodarstvo, pouku i zabavu, Virje, god. III., br. 6. i 7. 1895. (dalje Podravac); Gospodarski list, br. 10., 20. V. 1895.
35. Gospodarski list, br. 20., 20. X. 1901. i br. 4., 20. II. 1902.
36. Gospodarski list, br. 5., 5. III. i br. 19., 5. X. 1902.
37. Seoski gospodar, br. 3., 1. III. 1904. i br. 3., 1. III. 1905.
38. U spomenutoj dvorani održavale su se uglavnom sve skupštine, ne samo gospodarske podružnice već i ostalih društava. Tu su priređivane i kazališne predstave, svečani objedi za ugledne goste, kao i novačenja mladića za vojsku.
39. Gospodarski list, br. 5., 5. III. 1896.
40. Gospodarski list, br. 19., 5. X. 1898.
41. Gospodarski list, br. 7., 5. IV. 1901.
42. Gospodarski list, br. 8., 20. IV. 1893.
43. Seoski gospodar, br. 12., 1. XII. 1907.
44. Gospodarski list, br. 8., 20. IV. 1896.
45. Gospodarski list, br. 6., 20. III. 1897.
46. Gospodarski list, br. 7., 5. IV. 1899.
47. Opširnije u; Gospodarski list, br. 22., 20. XI. 1899.
48. Gospodarski list, br. 6., 20. III. 1900.
49. Nezavisnost, br. 49., 2. XI. 1907.; Gospodarski list, br. 20., 20. X. 1907.